

Nicoleta
SIMIONESCU*

O viziune politică asupra istoriei literaturii

Abstract

In a present still affected by a troubled past, a connection between literature and politics is unavoidable. The volume entitled "Literature and politics" ("Literatura și politicul") is comprised of 28 articles, edited by Professor Mircea Anghelescu and written by various authors who try to establish the premises of the on-going relationship between these two subjects and the influence they have upon each other. More importantly they discuss about what possible future outcomes are there in sight for this new, different and interesting political view upon literary history.

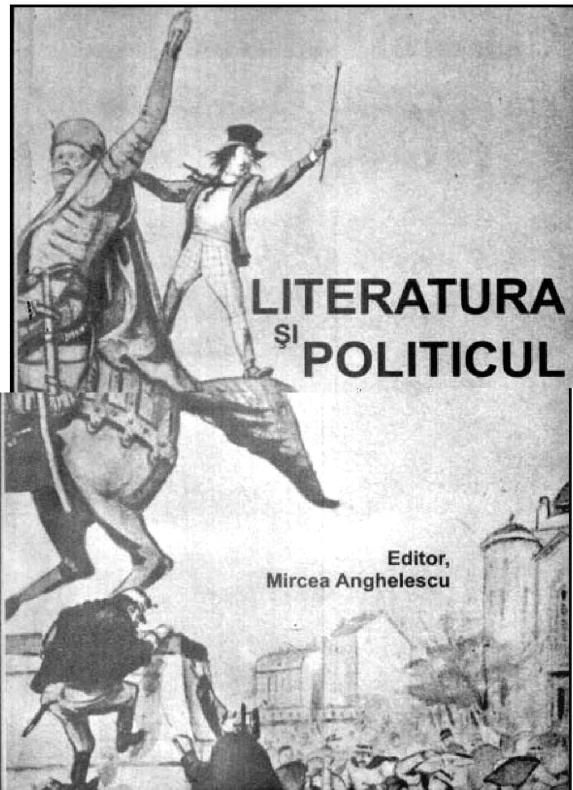
Keywords: literature, politics, culture, social life, influences, communism.

Volumul *Literatura și politicul* cuprinde comunicările prezentate la Coloquiu Național al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR), desfășurat la Iași, în august 2010, sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Cartea, apărută sub redacția lui Mircea Anghelescu (cel care deține, din 2009, funcția de președinte al asociației și cel care a propus această temă de discuție), reunește lucrări ce urmăresc relația dintre literatură și politică, propunând atât direcții noi de analiză, cât și răspunsuri la întrebări

inevitabile în contextul actual: ce putere are literatura în diverse contexte sociale și politice? Cum se influențează cele două noțiuni dezbatute?

Mircea Anghelescu pleacă de la ideea unui nonsens al scrierii istoriei literaturii ca o simplă înșiruire de impresii asupra sistemului de texte, fără a lua în considerație relațiile pe care literatura le instituie cu publicul, cu viața și cu mediul acestora. Autorul susține că istoria literaturii nu trebuie să ignore factorii sociali și mediul în care scriitorii au activat, nici pozițiile sale politice sau culturale, care întregesc și definesc domeniul. Chiar dacă relația nu este una directă și implicită, scriitorul include în opera fapte mai mult sau mai puțin sociale sau experiențe care derivă din social, precum și „nuante sau convingeri politice” (p. 7). Literatura și politica sunt interdependente, aşa cum subliniază Mircea Anghelescu în „Introducere”: „Literatura și politica sunt până la urmă cele două fețe ale participării noastre la viața comună, una orientată spre realitate, spre prezent, cealaltă spre idealitate, spre virtual, spre viitor” (*ibidem*). Criticul își susține teoria, dând ca exemple scriitori români și internaționali, care au ajutat un rol deosebit de important atât în domeniul literaturii, cât și în politică: Heliade-Rădulescu, Vargas Llosa, Winston Churchill etc. Exegetul subliniază că nu doar cititorul, dar și scriitorul contemporan sunt intim legați prin același context social, cultural, politic, economic, care își lasă amprenta pe fiecare operă în parte în diverse feluri. Riscul este că mulți cititori să nu mai descifreze aluziile la epoca în care un anume autor a trăit și a scris. Influența politică este vizibilă mai ales la nivel tematic. Totodată, criticul identifică o altă conexiune între literatură și politic, instituită de cititor: acesta nu trasează o graniță definită între cele două lumi: cea politică, reală, actuală și cotidiană și cea ficțională, construită în interiorul cărții pe care o parcurge. Astfel, cititorul se raportează, alternativ, la fiecare dintre acestea: în timpul lecturii face analogii

* Debut. Studentă în anul al III-lea la Facultatea de Litere, Universitatea București.

cu lumea reală, își compară propriile experiențe, iar în viața reală tânjește, de multe ori, după ficțiunea întâlnită în diverse cărți.

Cele 28 de articole conexe din volum se raportează la următoarele piste de cercetare: „Literatura și politica: ce putere are (încă) literatura?”, „Reprezentări ale politicului în literatură” și „Literatură, ideologie, politică”.

Cartea permite o revizitare a exilului românesc și a activității întreprinse de intelectuali aflați în exil ca urmare a respingerii politicii totalitariste din țară. Printre cei care se preocupă de perioada exilului, Mihaela Albu, în „Literatură și politică în presa literară din exil”, surprinde mijloacele prin care intelectualii din exil reînnoadă legăturile culturale cu spațiul românesc și luptă împotriva comunismului. Autoarea, alături de Dan Anghelescu („Ziarul Lumea Liberă din New York – o publicație politică și literară a exilului românesc”) și de Mădălina Vatcu („Pledoarie pentru estetic și constrângeri impuse de istorie: cazul revistei *Cahiers de l'Est*”) subliniază faptul că intelectualii români din afara granițelor țării au folosit *cuvântul* ca *armă* de lucru și au încercat

restabilirea identității naționale, prin înființarea unor publicații, în paginile cărora s-au reflectat rezultatele luptei pentru cultură și libertate. În general, comunicările despre exilul românesc evidențiază mijloacele întrebunțate de intelectuali în lupta împotriva sistemului: sublinierea consecințelor cenzurii și ale acțiunilor de sovietizare, ale devastării tradițiilor autohtone; încercarea de a-i promova pe scriitorii care nu au aderat la „ideologia comunistă”. Astfel, în paginile *Luceafărului* (Pariș); *Lumea Libera* (New York), *Apoziția* (München), *Cahiers de l'Est* (Paris), *Destin* (Madrid) etc. se vor reflecta reacțiile intelectualilor români la toate acestea devastări morale, individuale și sociale făcute de sistemul comunist al epocii în cauză, față de raportul de adversitate instituit între cultură și politică. Articolele urmăresc munca asiduă a intelectualilor exilați, reflectată în paginile revistelor de peste granițe: Dorin Tudoran în *Agora*, Mircea Eliade și Virgil Ierunca în *Luceafărul*, Andrei Bardescu, Monica Lovinescu, Ion Petru Culianu, Paul Goma, Vladimir Tismăneanu în *Lumea Liberă*, Dumitru Țepeneag, care în paginile revistei sale, *Cahiers de l'Est*, a publicat atât români exilați ca Eugen Ionescu, Matei Călinescu, Mircea Eliade, Ilina Gregori, Sebastian Reichmann etc., cât și români aflați încă în țară: Miron Radu Paraschivescu, Leonid Dimov, Paul Goma etc.

Şerban Axinte face o demonstrație a crizei survenite în gândirea teoretică și practică romanesă în perioada „obsedantului deceniu”, criză apărută ca urmare a impunerii tiparului *omului nou* (omul fără morală, aplativat, uniformizat) în creațiile romanești ale realismului socialist. În discursurile teoretizante ale ideologiei comuniste, arta reprezenta un mijloc de propagandă, iar realismul socialist a răspuns acestor pretenții, cerând epicii să zugrăvească viața socială, în lumina adeziunii la partid a scriitorilor și sub presiunea respectării unui tipar de gândire și de scriere. Subliniez faptul că cititorul trebuie să țină cont și de reușitele în proză. I-aș aminti pe Marin Preda și pe G. Călinescu.

Andrei Bodiu prezintă un studiu despre „Cenzura comunistă și poezia opzecistă”,

punctând diverse direcții de analiză a poeziei optzeciste. Crina Bud identifică anumite coduri ale revoltei morale și estetice opuse codului ideologic totalitar întemeiat, să cum susține autoarea, pe golirea de sens a creștinismului și înlocuirea acestuia cu un discurs profetic, ce se referă la un viitor al tuturor promisiunilor. În articolul „Marele cod totalitar și codurile revoltei morale și

The experience "theory" can also be tested by looking at the relationship between the concept of "absolute truth" and the "absolute right". In other words, the "absolute right" is the right to do whatever one wants to do, without any restrictions or limitations. The "absolute right" is often contrasted with the "absolute wrong". There is no such thing as an "absolute political" or "absolute religious" belief. All beliefs are relative, and therefore there is no such thing as an "absolute truth" (p. 4), which is obviously a contradiction. This is why the concept of "absolute right" is often used to describe the concept of "absolute wrong".

The original *Encyclopædia Britannica* published
in Edinburgh in 1768 by Robert Dodsley, contains
Georgian illustrations of some subjects which
are no longer in use. The author, George B. H.
and others of that period, however, did not know
the exact name of these objects, so they called
them *curiosities*. In 1771, when the first
edition of the *Encyclopædia Britannica* was
published, the author, George B. H., gave them
more exact names of such objects as
were described in the book.

□ **Interest groups**, new political movement can weaken public role. Other than party of establishment, post-war US has developed a powerful new political force, the **Interest Groups**. The Great Depression gave birth to a radical reform movement, the New Deal, particularly under Franklin D. Roosevelt, which gave birth to the **Interest Groups**. It gave birth to a new political force, the **Interest Groups**.

în perioada comună, nu necesită separarea literaturii de politică pentru a sublinia valoarea reală a operei. În viziunea criticului, revisionismul etic este dispus să recuperizeze și să acorde credit doar acelor opere ale căror autori nu au făcut compromisuri în fața regimului; se procedează la o devalorizare a operei literare prin impunerea primatului imoralității biografice a autorilor,

Chadwick County performed slightly worse, with 10.1% of its eligible voters participating, and Lincoln County did the best at 14.2%. The county-specific turnout rates didn't change the overall picture of what happened statewide, according to the Auditor's final statistics, so there was hardly any variation in voter turnout across the state.

pornind de la limitele impuse unei perio-

dizări pentru a fi validă, o „instrumenta-

lizare afectivă” a periodizării făcute de Ni-

colae Manolescu: „Mai ales atunci când în

spatiale Generației ’40 nu găsim temeiurile

necesare solidarizării, ci ghicim doar sem-

nele compromisului dintre politic și liter-

atură; atunci când știm că generația ’60

reunește autori care au debutat, întrucât

contextul politic le-a permis acest lucru” (p.

65). Gabriela Chirilă subliniază faptul că

Nicolae Manolescu transformă conceptul de

„generație” în cheia analizei literaturii post-

belice, instrumentalizându-l.

Atât Puiu Ioniță, cât și Ovidiu Morar vorbesc de interferențele avangardei cu politicul. Primul subliniază asemănările evi-

dente între textele lui Lenin și manifestele

avangardiste, încercând să demonstreze că

avangarda românească s-a aflat în sprijinul

comunismului, fapt care a împiedicat împli-

nirea unor mari realizări artistice sau a

dezideratelor exprimate în programe. Tot

Puiu Ioniță afirmă faptul că „din întâlnirea

cu ideologia, literatura nu a avut decât de

pierdut” (p. 137). Acest lucru nu este com-

plet adevarat, aşa cum subliniază și Paul Cernat în articolul său, unde identifică anumite „câștiguri” în producția literară din anii comunismului: „cultul «operei» ample, complexe, seriozitatea laborioasă din domeniul criticii și istoriei literare, o «înflorire» spectaculoasă a poeziei, dar și a prozei ce uza de strategii «oblice» (parabole istorice, metafizică parodică, realism magic, ambiguități ludice și ironice și.a.m.d.), ba chiar și a literaturii de aventuri” (p. 57). și Ovidiu Morar vorbește de angajarea politică directă a avangardei românești în sprijinul revoluției sociale, după model francez și de dezideratul avangardiștilor pentru o poezie socială a „timpului nostru” (Geo Bogza, Gheorghe Luca, Paul Păun și S. Perahim în manifestul colectiv *Poezia pe care vrem să o facem*, în decembrie 1933). Autorul subliniază faptul că scriitorii avangardisti resping poezia pură, pe motiv că nu se pliază pe datele istorice și că aceștia doresc o literatură angajață, caracterizată de funcționalitate.

În comunicarea „Între geopolitică și literatură”, Cornel Ungureanu consideră nevoie să geografia literară, alături de geopolitică, pentru studiul literaturii ultimelor două secole. Autorul vorbește de mișcarea lui Konrad Gyorgy, cu *Antipolitica* sa, care să sprijină atât pe scriitori, cât și pe filozofi, sociologi și geopoliticieni pentru a realiza o dizidență anticomunistă, de încercarea lui Wolfgang Kraus de a recupera cultura Europei Centrale și de Sud-Est, precum și de dorința lui Ilyar Ivask de a descoperi în Europa Răsăriteană, un număr de țări care să ar despărți de Uniunea Sovietică pentru a regăsi culturile odinoioară ale Europei Centrale.

Pe lângă articolele menționate, în acest volum remarcăm studii de caz ce merită analizate, precum cel al lui Caius Dobrescu, ce discută despre „cele două căi ale reprezentării experienței democratice”, cel al lui Andrei Terian, ce analizează interferențele dintre „Politici și estetică în critica britanică actuală”, cel al lui Ion Pop, care face un studiu asupra „Elegiilor politice” ale lui Ion Gheorghe. De asemenea, sunt făcute analize ale imixtiunilor politice, pe mai multe paliere tematice, în operele unor scriitori

precum: Herta Müller (autor Catrinel Popa), Dimitrie Cantemir (Bogdan Crețu), Ernst Jünger (Roxana Eichel), Aureliu Busuioc (Aliona Grati), Andrei Vizanti (Emanuela Ilie), Ion Petru Culianu (Anca Ramona Matei), Eugen Lovinescu (Antonio Patrăș), Vl. Sorokin (Iuliana Savu). Alexandru Matei propune un studiu despre biografismul sub comunism, iar Andreea Olivia Matei analizează „Elementele de mitologie comunistă în proza istorică românească”. Mai putem citi un articol despre „Reprezentările politicului în literatură” (Georgiana Panait) și unul despre „Poetici ale comunităților și comunalităților la început de secol 21” (Chris Tănăsescu). Aceste lucrări au reușit să contureze un punct de vedere complex asupra relațiilor ce se construiesc între literatură și politic.

Consider că demersul din *Literatura și politicul* este deosebit de important în contextul actual, cu atât mai mult cu cât operele scrise în perioada comuniștilor trăbuiuie revizuuite corespunzător. Literatura nu este niciodată pură, fără influențe și imixtiuni biografice și fără a fi condiționată de social. O istorie a literaturii care să cuprindă și o analiză a relațiilor cu politicul este necesară pentru că poate aduce perspective noi, date de valorificarea factorilor externi ce au legătură cu intimitatea operei. Însă analiza critică a operelor trebuie făcută după criteriul estetic, fără a fi subminată de alegerile politice ale scriitorilor.

Problemele ridicăte de autori, precum și studiile de caz făcute de aceștia sunt actuale și valide. Acestea ar trebui să fie urmate de alte studii și lucrări care să urmărească aceeași temă aplicată pe operele altor scriitori. Prin urmare, ipoteza înaintată de Mircea Angheluș de a evidenția modul în care literatura se raportează la tendințele epocilor (în care a fost scrisă și receptată) este una legitimă, pentru a putea descifra corespunzător mesajul intim al unui text, care de multe ori face referiri la contexte sociale. Această ipoteză este îndreptățită într-un context în care majoritatea operelor scrise în perioada comunistă fie nu au fost recuperate, fie au fost revizuite fără a ține cont de aceste aspecte.